ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ
στην υπόθεση C-171/91 *

I. Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

1. *Νομικό πλαίσιο*

Κατά το άρθρο 48, παράγραφος 3 της Συνθήκης ΕΟΚ

«3. Με την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων περιλαμβάνει το δικαίωμά τους:

α) να αποδέχονται κάθε πραγματική προσφορά εργασίας·

β) να διακινούνται ελεύθερα για τον σκοπό αυτόν εντός της επικρατείας των κρατών μελών·

γ) να διαμένουν σε ένα από τα κράτη μέλη με τον σκοπό να ασκούν εκεί ορισμένη εργασία σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που διέπουν την απασχόληση των εργαζομένων υπηκόων αυτού του κράτους μέλους·

δ) να παραμένουν στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας, κατά τους όρους που θα αποτελέσουν αντικείμενο κανονισμών εφαρμογής που θα εκδώσει η Επιτροπή.»

Το άρθρο 1 του κανονισμού ΕΟΚ 1612/68, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33) ορίζει

«1. Κάθε υπήκοος κράτους μέλους, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής του, έχει το δικαίωμα να αναλαμβάνει μισθωτή δραστηριότητα και να την ασκεί στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, συμφώνως προς τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που ρυθμίζουν την απασχόληση των ημεδαπών εργαζομένων του κράτους αυτού.

2. Απολαύει ιδίως στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, του ιδίου, όπως και οι υπήκοοι του κράτους αυτού, δικαιώματος προτεραιότητος στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας.»

Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1 και 2 του ίδιου κανονισμού,

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύνταται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών, να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζόμενους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ίδιων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.»

Το άρθρο 1 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων των κρατών μελών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 43), ορίζει ότι

«Τα κράτη μέλη καταργούν, υπό τους όρους που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία τους περιορισμούς στη διακίνηση και διαμονή των υπηκόων των εν λόγω κρατών και των μελών της οικογενείας τους επί των οποίων εφαρμόζεται ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68.»

Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1 και 3, πρώτη περίπτωση της οδηγίας 68/360,

«1. Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν το δικαίωμα διαμονής στην επικράτειά τους στα αναφερόμενα στο άρθρο 1 πρόσωπα τα οποία είναι σε θέση να προσκομίσουν τα έγγραφα που απαριθμούνται στην παράγραφο 3.

2. (...)

3. Για την έκδοση της άδειας διαμονής υπηκόου κράτους μέλους της ΕΟΚ τα κράτη μέλη δύνανται να απαιτούν την προσκόμιση μόνο των εγγράφων που απαριθμούνται κατωτέρω:

— από τον εργαζόμενο:

α) το έγγραφο με το οποίο εισήλθε στην επικράτειά τους·

β) μια δήλωση προσλήψεως του εργοδότου ή ένα πιστοποιητικό εργασίας.»

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο β της οδηγίας αυτής ορίζει ότι

«1. Η άδεια διαμονής:

α) (...)

β) πρέπει να έχει διάρκεια ισχύος τουλάχιστον πέντε ετών από της ημερομηνίας εκδόσεως και να είναι αυτομάτως ανανεώσιμη.»

Κατά το άρθρο 7 της οδηγίας

«1. Η εν ισχύι άδεια διαμονής δεν δύναται να αφαιρεθεί από τον εργαζόμενο από μόνο το γεγονός ότι δεν απασχολείται πλέον, είτε διότι κατέστη προσωρινά ανίκανος προς εργασία λόγω ασθενείας ή ατυχήματος είτε διότι είναι ακούσια άνεργος και έχει πιστοποιηθεί τούτο δεόντως από το αρμόδιο γραφείο απασχολήσεως εργατικού δυναμικού.

2. Κατά την πρώτη ανανέωση, η διάρκεια ισχύος της αδείας διαμονής δύναται να περιορισθεί, χωρίς να δύναται να είναι μικρότερη των δώδεκα μηνών, αν ο εργαζόμενος είναι ακούσια άνεργος στο κράτος υποδοχής για δώδεκα και πλέον συνεχείς μήνες.»

Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 005/001, σ. 64),

«1. Έχει το δικαίωμα μονίμου παραμονής στο έδαφος κράτους μέλους:

α) (...)

β) Ο εργαζόμενος ο .οποίος έχοντας διαμείνει συνεχώς στο έδαφος του κράτους αυτού περισσότερο από δύο έτη, παύει να έχει εκεί μισθωτή απασχόληση λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία.

Αν αυτή η ανικανότης είναι συνέπεια ατυχήματος εργασίας ή επαγγελματικής ασθενείας που παρέχουν δικαίωμα συντάξεως πληρωτέας εν όλω ή εν μέρει από φορέα του κράτους αυτού, η προϋπόθεση διαρκείας διαμονής δεν απαιτείται.»

Το άρθρο 44 της πράξεως περί των όρων προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και των προσαρμογών των Συνθηκών (στο εξής: πράξη προσχωρήσεως) ορίζει ότι

«Οι διατάξεις του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΟΚ, όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των παρόντων κρατών μελών και της Ελλάδας, εφαρμόζονται μόνο με την επιφύλαξη των μεταβατικών διατάξεων που προβλέπονται στα άρθρα 45, 46 και 47 της παρούσης πράξως.»

Κατά το άρθρο 45 της πράξεως προσχωρήσεως,

«1. Τα άρθρα 1 μέχρι και 6, και 13 μέχρι και 23 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68, περί της ελευθέρας κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Κοινότητος, εφαρμόζονται στα παρόντα κράτη μέλη έναντι των Ελλήνων υπηκόων και στην Ελλάδα έναντι των υπηκόων των παρόντων κρατών μελών, μόνον από την 1η Ιανουαρίου 1988.

Τα παρόντα κράτη μέλη και η Ελληνική Δημοκρατία έχουν την ευχέρεια να διατηρούν σε ισχύ μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1988, έναντι αντιστοίχως των Ελλήνων υπηκόων αφ' ενός και των υπηκόων των παρόντων κρατών μελών αφ' ετέρου, τις εθνικές διατάξεις που υποβάλλουν σε προηγούμενη άδεια τη μετανάστευση με σκοπό την άσκηση μισθωτής εργασίας και/ή την πρόσληψη σε μισθωτή απασχόληση.»

Το άρθρο 46 της πράξεως προσχωρήσεως ορίζει ότι

«Κατά το μέτρο που ορισμένες διατάξεις της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ περί της καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στην παραμονή των εργαζομένων των

κρατών μελών και των οικογενειών τους εντός της Κοινότητας, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με τις διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 των οποίων η εφαρμογή έχει αναβληθεί δυνάμει του άρθρου 45, τα παρόντα κράτη μέλη αφ' ενός και η Ελληνική Δημοκρατία αφ' ετέρου έχουν την ευχέρεια να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις αυτές, κατά το μέτρο που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή των περί παρεκκλίσεως διατάξεων που προβλέπονται στο άρθρο 45 σχετικά με τον εν λόγω κανονισμό.»

2. *Η διαφορά στην κύρια δίκη*

Ο προσφεύγων, Δημήτριος Τσιότρας, είναι Έλληνας υπήκοος και διαμένει από το 1960 στη Γερμανία, όπου εργάστηκε ως μισθωτός σε διάφορες θέσεις μέχρι τον Οκτώβριο το 1978. Έκτοτε είναι άνεργος. Έλαβε δε, αρχικά, επίδομα ανεργίας και από το 1979 βοήθημα λόγω ανεργίας. Από τις 7 Ιουνίου 1979 έως τις 16 Αυγούστου 1981 ήταν ανίκανος προς εργασία λόγω ασθενείας. Από τον Σεπτέμβριο 1981 ζει αποκλειστικά με πόρους που του χορηγεί η κοινωνική πρόνοια.

Η άδεια διαμονής που έλαβε ο Τσιότρας, η οποία ίσχυε κάθε φορά για ένα έτος, ανανεώθηκε για τελευταία φορά στις 4 Δεκεμβρίου 1980.

Ο δήμος Στουτγάρδης, καθού, εφεσίβλητος και αναιρεσίβλητος ανέβαλε αρχικά την απόφασή του επί της αιτήσεως του Τσιότρα για παράταση της ισχύος της άδειας διαμονής του, αναμένοντας αφενός την έκβαση μιας διαδικασίας που είχε κινήσει ήδη ο Τσιότρας για τη χορήγηση συντάξεως αναπηρίας και αφετέρου τη μελλοντική εξέλιξη των αναγκών του σε βοήθεια από την κοινωνική πρόνοια.

Η αίτηση του ενδιαφερομένου για τη χορήγηση συντάξεως αναπηρίας απορρίφθηκε οριστικά το 1983 με την αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος δεν ήταν ανίκανος προς εργασία.

Με απόφαση της 1ης Αυγούστου 1986, ο καθού απέρριψε τελικά την αίτηση του Τσιότρα για παράταση της ισχύος της άδειας διαμονής του λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κατάστασή του.

Ο Τσιότρας υπέβαλε ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής η οποία απορρίφθηκε, στη συνέχεια δε κίνησε ένδικη διαδικασία ζητώντας να του χορηγηθεί άδεια διαμονής υπηκόου κράτους μέλους.

Στη δίκη αυτή προσκόμισε βεβαίωση του γραφείου εργασίας της Στουτγάρδης, της 19ης Μαρτίου 1987, ότι είχε δηλωθεί ως άνεργος από 5 Νοεμβρίου 1982 και ότι «λόγω των προβλημάτων της υγείας του καθώς και των κακών συνθηκών της αγοράς εργασίας δεν έχει, ούτε στο μέλλον, πιθανότητες ευρέσεως εργασίας».

Στην κατ' έφεση διαδικασία ό Τσιότρας, προσκόμισε επιπλέον ιατρική βεβαίωση της 22ας Δεκεμβρίου 1987, κατά την οποία ο θεράπων ιατρός του τον είχε κρίνει «ανίκανο πλέον προς βιοπορισμό λόγω της παρούσας γενικής του καταστάσεως και της κακής διατροφής του», καθώς και βεβαίωση του γραφείου εργασίας της 4ης Οκτωβρίου 1988, κατά την οποία ο προσφεύγων είχε εγγραφεί την ημέρα εκείνη στο εν λόγω γραφείο ως αναζητών εργασία.

Με απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 1989, το Verwaltungsgericht απέρριψε την προ-

σφυγή του Τσιότρα με το σκεπτικό ότι, αφενός ο ενδιαφερόμενος, λόγω του ότι δεν έχει την ιδιότητα του εργαζομένου, δεν έχει δικαίωμα διαμονής δυνάμει του κοινοτικού δικαίου και, αφετέρου, λόγω του ότι δεν έχει μόνιμη αναπηρία, δεν έχει ούτε το δικαίωμα παραμονής βάσει του κοινοτικού δικαίου.

Σχετικά με το πρώτο σημείο, το Verwaltungsgericht παρατηρεί ότι η ιδιότητα του εργαζομένου προϋποθέτει την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας. Όμως ο Τσιότρας είναι άνεργος από το 1978 και δεν έχει πιθανότητες ευρέσεως εργασίας. Ο εργαζόμενος που βρίσκεται σε ακούσια ανεργία εξακολουθεί βεβαίως να δικαιούται τα πλεονεκτήματα τα σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία αλλά μόνο για ένα έτος.

Όσον αφορά το δεύτερο σημείο, το Verwaltungsgericht παρατηρεί ότι από τις βεβαιώσεις του γραφείου εργασίας που πιστοποιούν ότι ο Τσιότρας ζητούσε εργασία, προκύπτει ότι ο τελευταίος δεν προτίθεται να εγκαταλείψει οριστικά την επαγγελματική δραστηριότητα. Ακόμη και αν υποτεθεί ότι ο ενδιαφερόμενος εμφανίζει μόνιμη ανικανότητα προς εργασία, δεν υπάρχει άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της επελεύσεως της ανικανότητας αυτής και της απώλειας της θέσεως εργασίας του δεδομένου ότι η τελευταία προηγήθηκε της πρώτης.

Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ο Τσιότρας υποστήριξε ότι δικαιούται να του χορηγηθεί άδεια διαμονής κοινοτικού υπηκόου απεριόριστης διάρκειας. Πράγματι ο χρονικός περιορισμός είναι δυνατός μόνο κατά την πρώτη χορήγηση της άδειας διαμονής (άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο β της οδηγίας 68/360) ή κατά την πρώτη ανανέωση, οσάκις ο ενδιαφερόμενος βρίσκεται σε ακούσια ανεργία (άρθρο 7, παράγραφος 2 της ίδιας οδηγίας).

Ο Τσιότρας φρονεί ότι έχει δικαίωμα παραμονής βάσει του κοινοτικού δικαίου και μάλιστα ανεξαρτήτως της αναγνωρίσεως δικαιώματος συντάξεως. Η μόνιμη ανικανότητά του προς εργασία προκύπτει από την προαναφερθείσα ιατρική βεβαίωση της 22ας Δεκεμβρίου 1987, οι δε προσπάθειές του να βρει εργασία οφείλονται στο ότι αντιλαμβάνεται ότι θίγεται το δικαίωμα διαμονής του επειδή λαμβάνει αρωγή από την κοινωνική πρόνοια. Εξάλλου το δικαίωμα του κοινοτικού υπηκόου να παραμένει στο κράτος υποδοχής υπάρχει ακόμη και αν η ανικανότητα προς εργασία επήλθε εκτός της σχέσεως εργασίας.

Ο αναιρεσίβλητος καθώς και ο παρεμβαίνων Oberbundesanwalt beim Bundesverwaltungsgericht (ομοσπονδιακός επίτροπος διοικήσεως στο εν λόγω δικαστήριο) υποστηρίζουν την άποψη του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου. Όσον αφορά το δικαίωμα παραμονής, ο ανωτέρω επίτροπος παρατηρεί ότι στις από 21 Απριλίου 1989 προτάσεις της Επιτροπής για την τροποποίηση του άρθρου 6 της οδηγίας 68/360 καθώς και στις σχετικές δηλώσεις της (ΕΕ C 100, σ. 8), αναφέρεται ότι το δικαίωμα διαμονής σε περίπτωση ανεργίας μακράς διαρκείας θα αναγνωρίζεται στο μέλλον για την περίοδο κατά την οποία ο εργαζόμενος λαμβάνει επίδομα ανεργίας, πλην όμως δεν θα αναγνωρίζεται οσάκις ο εργαζόμενος λαμβάνει βοήθημα ανεργίας.

Το παραπέμπον δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία αναγνωρίζεται στους υπηκόους των κρατών μελών που έχουν την ιδιότητα του «εργαζομένου» κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης. Ο κανονισμός 1612/68 θέτει ως ουσιώδες

κριτήριο το ότι ο ενδιαφερόμενος ασκεί «μισθωτή δραστηριότητα» (άρθρο 1, παράγραφος 1). Οι δύο αυτές έννοιες που δεν ορίζονται ρητά σε καμιά από τις σχετικές διατάξεις πρέπει να ερμηνεύονται διασταλτικά δεδομένου ότι προσδιορίζουν το πεδίο εφαρμογής μιας από τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζει η Συνθήκη (αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1982, 53/81, Levin, Συλλογή σ. 1035, σκέψεις 9 και 13, και της 27ης Σεπτεμβρίου 1989, 9/88, Lopes da Veiga, Συλλογή σ. 2989).

Πάντως ο Τσιότρας δεν απασχολήθηκε πλέον ως εργαζόμενος στην Γερμανία μετά την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας. Από τις διαπιστώσεις του δικαστηρίου της εφέσεως προκύπτει ότι ο Τσιότρας είναι άνεργος από το 1978 και ότι κατά την ημερομηνία της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας δεν ελάμβανε επίδομα ανεργίας. Δεν είναι πλέον δυνατό να διαπιστωθεί αν είχε τότε αναζητήσει εργασία παρά την ασθένειά του. Εν πάση περιπτώσει εκείνη την εποχή είχε άδεια διαμονής στη Γερμανία ως εργαζόμενος, που του έδινε τη δυνατότητα να αναλάβει μισθωτή δραστηριότητα.

Κατά το παραπέμπον δικαστήριο, ανακύπτει επομένως το ερώτημα αν το στοιχείο αυτό καθώς και το ότι ο ενδιαφερόμενος εργάστηκε στη Γερμανία πριν από την ημερομηνία της προσχωρήσεως, αρκούν προκειμένου να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του εργαζομένου που έχει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας.

Το παραπέμπον δικαστήριο φρονεί ότι στην περίπτωση αυτή είναι δυνατό ο ενδιαφερόμενος να απώλεσε την ιδιότητα του εργαζομένου σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο. Η βεβαίωση του γραφείου εργασίας της Στουτγάρδης αποδεικνύει μεν ότι ο Τσιότρας αναζητούσε εργασία μέσω του γραφείου αυτού μεταξύ Νοεμβρίου 1982 και Οκτωβρίου 1988, πλην όμως τα προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε και η κακή κατάσταση της αγοράς εργασίας απέκλειαν τις πιθανότητες ευρέσεως εργασίας. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι, όταν ο Τσιότρας βρισκόταν σε ακούσια ανεργία, μπορούσε ακόμη να ζητήσει, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, β ή το άρθρο 7, παράγραφος 2 της οδηγίας 68/360, την παράταση της άδειας διαμονής του που έληξε στο τέλος του 1981, οι διατάξεις αυτές δεν μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα για χορήγηση άδειας διαμονής απεριόριστης διάρκειας ισχύος ανεξαρτήτως της διατηρήσεως της ιδιότητας του εργαζομένου.

Κατά το παραπέμπον δικαστήριο, το ερώτημα που ανακύπτει εν προκειμένω είναι αν ο Τσιότρας έχασε την ιδιότητα του εργαζομένου παρά το ότι εξακολουθούσε να θέλει να εργασθεί, λόγω της αντικειμενικής αδυναμίας ανευρέσεως μισθωτής δραστηριότητας και αν κατά συνέπεια αποκλείεται εκ των προτέρων η εφαρμογή της οδηγίας 68/360 στην περίπτωση αυτή.

Το παραπέμπον δικαστήριο προσθέτει ότι με την προαναφερθείσα απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982, Levin, το Δικαστήριο έκρινε μεν ότι τα πλεονεκτήματα που παρέχει το κοινοτικό δίκαιο στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας μπορούν να τα επικαλεστούν μόνο τα πρόσωπα που «ασκούν πράγματι ή επιθυμούν σοβαρώς» να ασκήσουν μισθωτή δραστηριότητα πλην όμως δεν έχει εξετάσει μέχρι στιγμής το ερώτημα αν η αναγνώριση της ιδιότητας του εργαζομένου εξαρτάται από την πραγματική δυνατότητα εξασφαλίσεως μισθωτής δραστηριότητας στον ενδιαφερόμενο.

Αν η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι καταφατική, τότε ο Τσιότρας δεν μπορεί να αξιώσει στο μέλλον τη χορήγηση άδειας διαμονής ούτε την παράτασή της εφόσον

δεν έχει πλέον δικαίωμα διαμονής βάσει του κοινοτικού δικαίου.

Το παραπέμπον δικαστήριο κρίνει εξάλλου ότι προβλήματα εγείρει και η αναγνώριση στον Τσιότρα του δικαιώματος παραμονής στο κράτος υποδοχής που θα δικαιολογούσε την παράταση της ισχύος της άδειας διαμονής του. Παρατηρεί δε σχετικώς ότι το άρθρο 1 του κανονισμού 1251/70 αναφέρεται μόνο στους υπηκόους κράτους μέλους που απασχολήθηκαν ως μισθωτοί εργαζόμενοι στο έδαφος άλλου κράτους μέλους ενώ κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο β, πρώτη φράση του ίδιου κανονισμού, το δικαίωμα παραμονής προϋποθέτει ότι ο εργαζόμενος «παύει να έχει εκεί μισθωτή απασχόληση λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία» και έχει διαμείνει «συνεχώς στο έδαφος του κράτους αυτού περισσότερο από δύο έτη».

Δεδομένου όμως ότι ο Τσιότρας εργάστηκε στη Γερμανία μόνο πριν από την προσχώρηση της Ελλάδας, είναι δυνατό να αποκλεισθεί γι' αυτόν και μόνο τον λόγο η εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού στην περίπτωσή του.

Επιπλέον η μόνιμη ανικανότητα προς εργασία του Τσιότρα αποδεικνύεται μόνο από τον Δεκέμβριο 1987 και εξής, που σημαίνει ότι, όταν έπαυσε να εργάζεται και μέχρι τον Δεκέμβριο του 1987, δεν ήταν ανίκανος προς εργασία. Αν ο Τσιότρας έχασε την ιδιότητα του εργαζομένου λόγω της αντικειμενικής αδυναμίας να βρει εργασία, αυτό θα μπορούσε να αποκλείει εκ των προτέρων την εφαρμογή του κανονισμού 1251/70 και της οδηγίας 68/360. Αν ο Τσιότρας μπόρεσε να συνεχίσει να διαμένει στη Γερμανία ήταν για να του δοθεί η δυνατότητα να συνεχίσει την ένδικη διαδικασία που είχε κινήσει, προκειμένου να λάβει παράταση της άδειας διαμονής του.

Το παραπέμπον δικαστήριο παρατηρεί ότι το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί ως προς το ζήτημα αν η διαρκής ανικανότητα προς εργασία που επέρχεται κατά τη διάρκεια διαμονής, η οποία είχε αυτόν τον σκοπό, μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα παραμονής κατά την έννοια του κανονισμού 1251/70.

Τέλος, ακόμη και αν έχει κατ' αρχήν εφαρμογή ο κανονισμός 1252/70, το δικαίωμα παραμονής προϋποθέτει, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο β του κανονισμού, αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της διαρκούς ανικανότητας προς εργασία και της παύσεως της εργασίας. Εν προκειμένω όμως η απώλεια της εργασίας δεν υπήρξε συνέπεια μόνιμης ανικανότητας προς εργασία αλλά συνδέεται με την ιδιότητα του ανέργου. Δεν αποκλείεται όμως και η μόνιμη ανικανότητα προς εργασία που επήλθε όταν ο ενδιαφερόμενος βρισκόταν σε ακούσια ανεργία να μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα παραμονής στο κράτος υποδοχής.

Το παραπέμπον δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί επί του θέματος αυτού.

Βάσει των ανωτέρω σκέψεων το Bundesverwaltungsgericht ανέβαλε να αποφανθεί οριστικώς και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Απόλλυται η ιδιότητα του εργαζομένου και επομένως το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας κατά το άρθρο 48, παράγραφοι 1 και 3, στοιχεία β' και γ', της Συνθήκης ΕΟΚ και η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ της 15ης Οκτωβρίου 1968 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 43), όταν υπήκοος κράτους μέλους της ΕΟΚ, μετά το πέρας της απασχολήσεώς του σε άλλο κράτος μέλος, κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως

του κράτους καταγωγής του στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες ή κατά μεταγενέστερο χρονικό σημείο, δεν μπορούσε ή δεν μπορεί πλέον, αντικειμενικά — παρά τη θέλησή του να εργαστεί —, να βρει απασχόληση, οπότε δεν μπορεί πλέον να πραγματοποιηθεί ο με το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας συνδεόμενος σκοπός της επαγγελματικής απασχολήσεως;

2) Απόλλυται το δικαίωμα διαμονής κατά το άρθρο 48, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της Συνθήκης ΕΟΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της 29ης Ιουνίου 1970 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64), όταν ένας υπήκοος κράτους μέλους της ΕΟΚ καταστεί μονίμως ανίκανος προς εργασία μετά τη συνδρομή των προαναφερομένων στο ερώτημα 1 συνθηκών, ιδίως αν η ανικανότητα αυτή επέλθει κατά τη διάρκεια μεταγενέστερης διαμονής, που του επετράπη στο κράτος της προηγούμενης απασχολήσεώς του μόνο για τη διεξαγωγή δικαστικής διαδικασίας σχετικά με τη χορήγηση αδείας διαμονής;»

3. *Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου*

Η Διάταξη περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου την 1η Ιουλίου 1991.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου του Οργανισμού του Δικαστηρίου, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν στις 16 Οκτωβρίου 1991 ο αναιρεσείων, Δημήτριος Τσιότρας, εκπροσωπούμενος από τον Rolf Gutmann, δικηγόρο Στουτγάρδης, στις 25 Οκτωβρίου 1991, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένη από τους Δημήτριο Γκουλούση, νομικό σύμβουλο και Jürgen Grunwald, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, στις 4 Νοεμβρίου 1991, η Γερμανική Κυβέρνηση, εκροσωπουμένη από τους Ernst Röder, Ministerialrat στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας και Joachim Karl, Regierungsdirektor στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας και, στις 12 Νοεμβρίου 1991, η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπουμένη από τον Βασίλειο Κοντόλαιμο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα το Δικαστήριο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

II. Σύνοψη των γραπτών παρατηρήσεων που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

Ο *αναιρεσείων* διευκρινίζει προκαταρκτικώς ότι οι παρατηρήσεις του δεν περιορίζονται μόνο στα ερωτήματα που διατύπωσε το παραπέμπον δικαστήριο. Από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, 4/79, Providence agricole de la Champagne, Rec. σ. 2823), προκύπτει ότι το Δικαστήριο μπορεί να ξεχωρίσει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το εθνικό δικαστήριο εκείνα τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου που χρήζουν ερμηνείας ή εκτιμήσεως κατά το κύρος, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς.

Κατά την άποψη του αναιρεσείοντος, κάθε περιορισμός της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου θα είχε ως αποτέλεσμα να μη του επιτρέψει να δώσει απάντηση στα ερωτήματα που θέτει κάποιος από τους διαδίκους, και η λύση των οποίων είναι σημαντική για την κύρια δίκη, υπερβαίνει τις εξουσίες του παραπέμποντος δικαστηρίου και αντιβαίνει στη θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου,

του σεβασμού δηλαδή των δικαιωμάτων της άμυνας, την οποία καθιερώνει επίσης το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο περιορισμός θα ανάγκαζε τον ενδιαφερόμενο να προσφύγει ενδεχομένως, για παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος, στο συνταγματικό δικαστήριο με συνέπεια την καθυστέρηση της εκδικάσεως της υποθέσεως.

Ο Τσιότρας παρατηρεί εν συνεχεία ότι κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (αποφάσεις της 27ης Σεπτεμβρίου 1989, Lopes da Veiga, όμ.όπ.α., και της 23ης Μαρτίου 1983, 77/82, Πεσκέλογλου, Συλλογή σ. 1085), οι μεταβατικές περίοδοι δεν έχουν άλλο αντικείμενο παρά να αποτρέψουν τις διαταραχές στην αγορά εργασίας που θα προκαλούσε η μαζική άφιξη προσώπων αναζητούντων εργασία και κατά συνέπεια, η άδεια διαμονής των εργαζομένων και των αναζητούντων εργασία υπηκόων ενός κράτους μέλους που είναι ήδη εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος μετατράπηκε αμέσως, κατά την προσχώρηση, σε κοινοτική άδεια διαμονής ακόμη και αν δεν υπάρχει ρητή μνεία των αρμοδίων αρχών, η οποία έχει απλώς αναγνωριστική αξία (απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 48/75, Royer, Rec. σ. 497).

Ο αναιρεσείων υπογραμμίζει ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα συνδέεται με το στοιχείο ότι δεν είχε εργασία κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Το στοιχείο όμως αυτό δεν ασκεί επιρροή όπως προαναφέρθηκε. Συγκεκριμένα, ο αναιρεσείων, ως εργαζόμενος, αναζητών εργασία και εγκατεστημένος στο κράτος υποδοχής, υπαγόταν ήδη στις ευεργετικές κοινοτικές διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία.

Κατά την άποψή του το δικαίωμα αυτό δεν εξαφανίστηκε λόγω του ότι δεν κατάφερε να βρει εργασία στη Γερμανία. Διαφορετικά οι εργαζόμενοι που βρίσκονται ήδη σε μακροχρόνια ανεργία μετά από πολλά χρόνια επαγγελματικής δραστηριότητας στη χώρα υποδοχής θα μπορούσαν να αναγκαστούν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους.

Όπως προκύπτει από το άρθρο 7, της οδηγίας 68/360, η ανεργία του κοινοτικού υπηκόου δεν επιφέρει απώλεια του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Η εξαίρεση όμως που προβλέπει το άρθρο αυτό δεν καλύπτει την περίπτωση του Τσιότρα ο οποίος διαμένει σε κράτος μέλος από το 1960, όπου και εργάστηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου αυτής.

Ο αναιρεσείων προσθέτει ότι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-292/89, Antonissen, Συλλογή σ. I-745), ο αναζητών εργασία πρέπει και αυτός να θεωρηθεί ως εργαζόμενος και ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει το δικαίωμα αναζητήσεως εργασίας.

Ο Τσιότρας φρονεί επομένως, απαντώντας στο πρώτο ερώτημα, ότι η ιδιότητα του εργαζομένου δεν εξαφανίζεται λόγω του ότι αποδεικνύεται αδύνατη η επίτευξη του στόχου που συνδέεται με την ελεύθερη κυκλοφορία, δηλαδή της ασκήσεως εργασίας.

Κατά τον αναιρεσείοντα, η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα εξαρτάται από το ζήτημα, υπό ποιες συνθήκες ο κοινοτικός υπήκοος έλαβε την προσωρινή άδεια διαμονής.

Ο Τσιότρας παρατηρεί σχετικώς ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει, βεβαίως, ότι ο Τούρκος υπήκοος δεν μπορεί να επικαλεστεί μια εργασία που του επετράπη να ασκήσει προσωρινώς κατά τη διάρκεια μιας διαδικασίας για τη χορήγηση άδειας διαμονής, προκειμένου να αξιώσει δικαίωμα διαμονής (απόφαση στην υπόθεση Sevince,

C-192/89, όμ.όπ.α., σχετικά με τη συμφωνία συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας), και ότι ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους που αναζητεί εργασία σε άλλο κράτος μέλος δεν αποκτά το δικαίωμα να παραμείνει στο τελευταίο αυτό κράτος (απόφαση στην υπόθεση Antonissen, C-192/89, όπ.α.). Κατά την άποψή του όμως η προκειμένη περίπτωση είναι τελείως διαφορετική.

Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με τον Antonissen, ο ίδιος είχε ήδη δικαίωμα διαμονής πριν από την επέλευση της ανεργίας. Για τον λόγο αυτό η «προσωρινή» διαμονή του κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας ήταν επίσης συνέπεια της προηγουμένης εργασίας του στη Γερμανία, η δε ανικανότητα προς εργασία συνδέεται στενά με την προηγουμένη επαγγελματική του ζωή. Αυτός ο στενός δεσμός δικαιολογεί, κατά την άποψή του, την αναγνώριση του δικαιώματος παραμονής βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο β, του κανονισμού 1251/70.

Ο αναιρεσείων προσθέτει ότι, όπως στην προαναφερθείσα υπόθεση Lopes de Veiga, η τωρινή διαμονή του στη Γερμανία ακολουθήσε τη διαμονή του στην ίδια χώρα κατά την οποία εργάστηκε ως μισθωτός, νυμφεύθηκε, διαζεύχθηκε και τέλος υιοθέτησε ένα τέκνο που ήδη εργάζεται στη Γερμανία.

Κατά την άποψή του δε το δικαίωμα παραμονής, κατά την έννοια του άρθρου 2 του κανονισμού 1251/70 συνδέεται ακριβώς με την ύπαρξη τέτοιων πραγματικών περιστάσεων, αν δε το δικαίωμα αυτό περιοριστεί μόνο σε εκείνους που μεταβαίνουν αμέσως από την επαγγελματική ζωή στη σύνταξη, τότε τα άτομα που περιπίπτουν σε ανεργία ενώ πλησιάζουν την ηλικία συνταξιοδοτήσεως θα αποκλειστούν από τις ευεργετικές διατάξεις του κανονισμού 1251/70 ενώ ακριβώς γι' αυτή την κατηγορία προσώπων έχουν μεγάλη σημασία οι διατάξεις περί του δικαιώματος παραμονής.

Ο αναιρεσείων παρατηρεί τέλος ότι θα ήταν υπερβολικό το να μπορεί η Γερμανία να στερήσει το δικαίωμα παραμονής από τους εργαζομένους, τροποποιώντας τα κοινωνικά δικαιωματά τους. Συγκεκριμένα το γεγονός ότι δεν μπορεί να αξιώσει σύνταξη αναπηρίας οφείλεται στο ότι οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση της συντάξεως αυτής έγιναν αυστηρότερες (βλ. άρθρο 1 του Haushaltsbegleitgesetz του 1984 (BGBl. I., σ. 1532).

Ο Τσιότρας φρονεί ότι, ναι μεν τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να καθορίζουν τις προϋποθέσεις χορηγήσεως κοινωνικών παροχών όπως η σύνταξη αναπηρίας, πλην όμως είναι απαράδεκτο να χάνει ο εργαζόμενος κατ' αυτό τον τρόπο τα δικαιώματα που του αναγνωρίζει το κοινοτικό δίκαιο.

Ο Τσιότρας φρονεί ότι πρέπει να εξεταστεί ένα επιπλέον ζήτημα, το ζήτημα της εκτάσεως του δικαιώματος διαμονής του.

Ο Τσιότρας φρονεί ότι δικαιούται να του χορηγηθεί και άδεια διαμονής πενταετούς ισχύος και άδεια παραμονής απεριόριστης ισχύος και μάλιστα είτε ληφθεί ως αφετηρία η ημερομηνία κατά την οποία ζήτησε την παράταση της άδειας ή η ημερομηνία ενάρξεως της ανικανότητάς του προς εργασία.

Πάντως, κατά την άποψή του, η χορήγηση άδειας διαμονής απεριόριστης διάρκειας από τις γερμανικές αρχές σε περίπτωση όπως η δική του δεν είναι δυνατή παρά μόνο αν το άρθρο 7 του γερμανικού νόμου περί διαμονής των κοινοτικών υπηκόων, που ισχύει από 1ης Ιανουαρίου 1991, κριθεί ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο.

Κατά τη διάταξη αυτή, η κοινοτική άδεια διαμονής παρατείνεται χωρίς χρονικό περιορισμό, ιδίως όταν ο αλλοδαπός μπορεί να εκφράζεται προφορικά σε απλά γερμανικά και διαθέτει κατάλληλο κατάλυμα καθώς και οικονομικούς πόρους που του επιτρέπουν να ζει χωρίς να επιβαρύνει την κοινωνική πρόνοια.

Κατά την άποψη του Τσιότρα η διάταξη αυτή αντιβαίνει στο κοινοτικό δίκαιο.

Συγκεκριμένα το άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο β, της οδηγίας 68/360 αναγνωρίζει στους κοινοτικούς υπηκόους το δικαίωμα να λάβουν κατ' αρχάς άδεια διαμονής πενταετούς τουλάχιστον ισχύος η οποία είναι «αυτομάτως ανανεώσιμη», στη συνέχεια όμως ο περιορισμός δεν είναι δυνατός παρά μόνο κατά την πρώτη ανανέωση και εφόσον ο εργαζόμενος είναι άνεργος για δώδεκα και πλέον μήνες (άρθρο 7, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας).

Στις άλλες περιπτώσεις οι ενδιαφερόμενοι έχουν το δικαίωμα να λάβουν άδεια διαμονής «αυτομάτως ανανεώσιμη», πράγμα που σημαίνει ότι έχουν δικαίωμα διαμονής διαρκείας.

Ο αναιρεσείων παρατηρεί περαιτέρω ότι οι κοινοτικοί κανόνες περί του δικαιώματος διαμονής κάνουν διάκριση μεταξύ του δικαιώματος διαμονής και της βεβαιώσεω του δικαιώματος αυτού (στην οποία αναφέρονται τα άρθρα 6 και επ. της οδηγίας της οδηγίας 68/360).

Ο Τσιότρας υπογραμμίζει συναφώς ότι το άρθρο 4 της οδηγίας 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144), δίνει στους μη μισθωτούς εργαζομένους «*δικαίωμα* μόνιμης διαμονής». Ως απόδειξη του δικαιώματος αυτού χορηγείται βεβαίωση πενταετούς τουλάχιστον ισχύος η οποία ανανεώνεται αυτομάτως.

Ομοίως, οι μισθωτοί και οι μη μισθωτοί εργαζόμενοι που συνταξιοδοτούνται έχουν απεριόριστο δικαίωμα παραμονής το οποίο βεβαιώνεται με άδεια διαμονής πενταετούς τουλάχιστον ισχύος που ανανεώνεται αυτομάτως (βλ., όσον αφορά τους μη μισθωτούς εργαζομένους, τα άρθρα 2, παράγραφος 1 και 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων των κρατών μελών να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191).

Αντιθέτως το δικαίωμα παραμονής των μη ενεργών διακινουμένων προσώπων δεν είναι απεριόριστο (άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/364/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής (ΕΕ L 180, σ. 26), αλλά εξαρτάται μεταξύ άλλων από την απόδειξη ότι οι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν επαρκείς πόρους (άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας). Το ίδιο ισχύει και για τους μισθωτούς και μη μισθωτούς πρώην εργαζομένους που μεταναστεύουν σε άλλο κράτος μέλος (οδηγία 90/365/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής των μισθωτών και των μη μισθωτών εργαζομένων που έχουν παύσει την επαγγελματική τους δραστηριότητα (ΕΕ L 180, σ. 28).

Όσον αφορά την οδηγία 90/366/ΕΟΚ, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής των σπουδαστών (ΕΕ L 180, σ. 30), η χορηγούμενη βεβαίωση έχει σχετικώς μικρότερη διάρκεια ισχύος, πράγμα που εξηγείται αν ληφθεί υπόψη ότι η διαμονή των σπουδαστών στο κράτος υποδοχής είναι προσωρινή.

Κατά τον αναιρεσείοντα, το συμπέρασμα από τα ανωτέρω είναι ότι η βεβαίωση περιορισμένου δικαιώματος διαμονής μπορεί να αποκρύπτει την ύπαρξη μονίμου δικαιώματος διαμονής. Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται μεν από το κοινοτικό δίκαιο να βεβαιώνουν μόνιμο δικαίωμα διαμονής, πλην όμως όταν το πράττουν, η χορηγήση της βεβαιώσεως δεν πρέπει να εξαρτάται από όρους που δεν προβλέπονται στο κοινοτικό δίκαιο.

Ο Τσιότρας φρονεί ότι οι όροι που προβλέπει το άρθρο 7 του προαναφερθέντος γερμανικού νόμου (γνώση της γλώσσας και κατάλληλο κατάλυμα) αντιβαίνουν στο κοινοτικό δίκαιο εκτός του όρου που αφορά την απόδειξη του καταλύματος που μπορεί να ζητηθεί κατά την πρώτη χορήγηση της άδειας διαμονής (απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Μαΐου 1989, 249/86, Επιτροπή κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Συλλογή σ. 1263).

Ομοίως η διάρκεια της διαμονής δεν μπορεί να εξαρτηθεί από τον όρο ότι ο εργαζόμενος δεν λαμβάνει παροχές κοινωνικής πρόνοιας.

Κατά τον αναιρεσείοντα όμως, τα προβλήματα που ανακύπτουν στην κύρια δίκη είναι ακριβώς αυτής της κατηγορίας. Ο ίδιος λαμβάνει παροχές κοινωνικής προνοίας στη Γερμανία, πράγμα που κατά το γερμανικό δίκαιο δεν επιτρέπει να του χορηγηθεί άδεια διαμονής απεριόριστης διάρκειας ισχύος. Όσον αφορά τις γλωσσικές γνώσεις του, το παραπέμπον δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού βάσει του γερμανικού δικονομικού δικαίου και οφείλει επομένως να παραπέμψει το ζήτημα στο αρμόδιο δικαστήριο. Εξάλλου ο αβάσιμος ισχυρισμός που περιέχεται στη δικογραφία, ότι δηλαδή ο Τσιότρας δεν έχει προσωπικό κατάλυμα, δεν έγινε δεκτός από τα επιληφθέντα δικαστήρια.

Ο Τσιότρας παρατηρεί περαιτέρω ότι αν ληφθεί υπόψη η επελθούσα ανικανότητά του προς εργασία, έχει δικαίωμα μόνιμης παραμονής, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1 του κανονισμού 1251/70.

Ο αναιρεσείων παρατηρεί τέλος ότι υφίσταται δυσμενής διάκριση σε σχέση με τους αλλοδαπούς που έλαβαν άδεια διαμονής βάσει του προϊσχύσαντος δικαίου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας (στο εξής: ΛΔΓ), στη συνέχεια δε ορισμένες από τις άδειες αυτές μετατράπηκαν σε άδειες μόνιμης διαμονής με τη θέση σε ισχύ του νέου γερμανικού νόμου περί αλλοδαπών.

Το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται από το άρθρο 8 της Συνθήκης περί ενοποιήσεως της Γερμανίας, η εφαρμογή του οποίου επέτρεψε τη μετατροπή των αδειών διαμονής που είχε χορηγήσει μέχρι τότε η ΛΔΓ σε άδειες διαμονής απεριόριστης ισχύος.

Κατά το προϊσχύσαν δίκαιο της ΛΔΓ, όμως, η ανανεώσιμη *άδεια* διαμονής πενταετούς ισχύος περιελάμβανε *δικαίωμα* μόνιμης διαμονής ακριβώς όπως συμβαίνει και στην κοινοτική έννομη τάξη. Κατά την άποψη του Τσιότρα οι γερμανικές αρχές δεν μπορούν να βεβαιώνουν δικαίωμα απεριόριστης διαμονής στην περίπτωση της προσχωρήσεως της ΛΔΓ και να το αρνούνται για τους υπηκόους των κρατών μελών.

Σε τελευταία ανάλυση, ο εργαζόμενος, υπήκοος κράτους μέλους της Κοινότητας που ζητεί απασχόληση και ο οποίος δεν έχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας του κράτους στο οποίο βρίσκεται και είναι ήδη εγκατεστημένος, δεν χάνει εξ αυτού την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΟΚ, παρά μόνο στην εξαιρετική περίπτωση του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 68/360.

Το δικαίωμα παραμονής κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 1251/70 δεν χάνεται λόγω του ότι ο υπήκοος του κράτους μέλους, πολύ χρόνο πριν από την επέλευση της αναπηρίας του, δεν κατάφερε να βρει εργασία, οι δε αρχές του κράτους υποδοχής δεν πιστοποίησαν το δικαίωμα διαμονής του κατά τον χρόνο εκείνο.

Για τη χορήγηση βεβαιώσεως του δικαιώματος διαμονής απεριόριστης ισχύος, κατά την παράταση της ισχύος της άδειας διαμονής τόσο του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, σημείο β της οδηγίας 68/360 — με εξαίρεση την περίπτωση όπου ο εργαζόμενος βρίσκεται σε ανεργία κατά την πρώτη παράταση, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 68/360 — όσο και για τον έχοντα δικαίωμα παραμονής κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1 του κανονισμού 1251/70, δεν είναι δυνατόν να τίθεται ως προϋπόθεση ούτε η γνώση της γλώσσας του κράτους υποδοχής ούτε ο όρος ότι ο υπήκοος του κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι σε θέση να καλύπτει τις ανάγκες του με ίδια μέσα. Η εθνικού δικαίου διάταξη που εξαρτά τη χορήγηση βεβαιώσεως απεριορίστου δικαιώματος διαμονής από τους προαναφερθέντες όρους δεν εφαρμόζεται.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, η *Γερμανική Κυβέρνηση* παρατηρεί ότι, παρά την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ο αναιρεσείων δεν μπορεί να επικαλεστεί τις διατάξεις των άρθρων 48 της Συνθήκης και 1, παράγραφος 1 του κανονισμού 1612/68.

Πρώτον ο εργαζόμενος δεν έχει εκ του κοινοτικού δικαίου δικαίωμα διαμονής ως *εργαζόμενος*.

Συγκεκριμένα η ιδιότητα αυτή αναγνωρίζεται μόνο στους κοινοτικούς υπηκόους που απασχολήθηκαν πράγματι ως εργαζόμενοι. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να εργαστούν αλλά και γι' αυτούς που βρίσκονται ήδη σε άλλο κράτος μέλος κατά την ημερομηνία της προσχωρήσεως του κράτους καταγωγής.

Στην υπό κρίση υπόθεση ο ενδιαφερόμενος δεν μπορούσε να αποκτήσει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης παρά μόνο από 1ης Ιανουαρίου 1981 το ενωρίτερο. Όμως ο Τσιότρας βρισκόταν σε ανεργία χωρίς διακοπή από το 1978.

Εξάλλου ο αναιρεσείων δεν μπορεί να υπαχθεί στις ευεργετικές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας ως *αναζητών εργασία*.

Συγκεκριμένα, το κοινοτικό δίκαιο κατοχυρώνει μεν το δικαίωμα διαμονής του κοινοτικού υπηκόου που αναζητεί εργασία σε άλλο κράτος μέλος, πλην όμως το κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να απελάσει τον υπήκοο αυτό όταν, μετά πάροδο έξι μηνών, δεν έχει βρει εργασία και δεν μπορεί να αποδείξει ότι εξακολουθεί να ζητεί εργασία με πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας (απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-292/89, Antonissen, όπ.α.). Εν προκειμένω όμως δεν υπάρχουν πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας δεδομένου ότι ο Τσιότρας ματαίως

αναζητεί εργασία από το 1978 και η κακή κατάσταση της αγοράς εργασίας καθώς και οι περιορισμένες δυνατότητες προσλήψεως του προσφεύγοντος δεν στηρίζουν το ενδεχόμενο να βρει εργασία.

Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, το γεγονός ότι η άδεια διαμονής ισχύος ενός έτους που χορηγήθηκε στον Τσιότρα στις 4 Δεκεμβρίου 1980 του έδωσε τη δυνατότητα να αναλάβει την άσκηση εργασίας, δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω διότι ο ενδιαφερόμενος δεν κατόρθωσε να βρει εργασία κατά την περίοδο αυτή, μετά τη λήξη της οποίας δεν είχε πλέον κανένα δικαίωμα να λάβει άδεια διαμονής.

Η Γερμανική Κυβέρνηση προσθέτει ότι η οδηγία 68/360 δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση του αναιρεσείοντος δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, αυτός δεν είναι εργαζόμενος κατά την έννοια του κανονισμού 1612/68. Ακόμη και αν η οδηγία είχε εφαρμογή στην περίπτωσή του, και πάλι, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2 θα είχε, το πολύ πολύ, δικαίωμα διαμονής για ένα έτος μόνο διότι την 1η Ιανουαρίου 1981 βρισκόταν ήδη σε ανεργία επί διάστημα μεγαλύτερο των δώδεκα μηνών. Επομένως κατά το κοινοτικό δίκαιο μπορούσε να τερματιστεί η διαμονή του εν πάση περιπτώσει την 1η Ιανουαρίου 1982.

Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα, η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι, εφόσον ο ενδιαφερόμενος ουδέποτε υπήρξε εργαζόμενος απολαύων τού δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, δεν μπορεί να έχει το δικαίωμα παραμονής σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο β, πρώτη φράση του κανονισμού 1251/70.

Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, δεν τηρούνται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπει ο κανονισμός αυτός.

Πρώτον, το δικαίωμα παραμονής στο κράτος υποδοχής προϋποθέτει ότι η μόνιμη ανικανότητα προς εργασία αποτελεί την αιτία για την οποία ο ενδιαφερόμενος παύει να ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα. Εν προκειμένω όμως η εκούσια ανεργία που επήλθε το 1978 είναι προγενέστερη της ανικανότητας προς εργασία του ενδιαφερομένου. Αν δεν υπάρχει τέτοιος σύνδεσμος αιτιότητας, η ανικανότητα προς εργασία που επέρχεται κατά τη διάρκεια της ακούσιας ανεργίας δεν θεμελιώνει πλέον δικαίωμα παραμονής.

Η Γερμανική Κυβέρνηση προσθέτει ότι το δικαίωμα παραμονής εξαρτάται επιπλέον από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει διαμείνει στη Γερμανία τουλάχιστον επί δύο έτη ως εργαζόμενος. Αυτό σημαίνει ότι κατά τον χρόνο της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία πρέπει να εξακολουθεί να έχει το δικαίωμα διαμονής στη Γερμανία σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, προϋπόθεση η οποία δεν συντρέχει εν προκειμένω.

Συγκεκριμένα ο ενδιαφερόμενος έλαβε άδεια να διαμείνει στη Γερμανία μόνο για να διεκπεραιώσει την ένδικη διακδικασία που είχε κινήσει σχετικά με την άρνηση χορηγήσεως αδείας διαμονής, πράγμα που, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, Sevince, Συλλογή σ. I-3461), δεν θεμελιώνει δικαίωμα παραμονής στο κράτος αυτό κατά το κοινοτικό δίκαιο.

Η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί τέλος, κατά την οδηγία 90/365/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1990, σχετικά με το δικαίωμα διαμονής των μισθωτών και μη μισθωτών εργαζομένων που έχουν παύσει την επαγγελματική τους δραστηριότητα (ΕΕ L 180, σ. 28), η οποία πρέπει να μεταφερθεί στο γερμανικό εσωτερικό δίκαιο πριν από

τις 30 Ιουνίου 1992, το δικαίωμα διαμονής κατοχυρώνεται υπέρ των εργαζομένων που έπαυσαν να ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα μόνο εφόσον είναι επαρκώς ασφαλισμένοι κατά του κινδύνου ασθενείας και εφόσον, αντίθετα με τον Τσιότρα, δεν επιβαρύνουν την κοινωνική πρόνοια του κράτους υποδοχής.

Η *Ελληνική Κυβέρνηση* φρονεί ότι ο Τσιότρας ουδέποτε έχασε την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης, δεδομένου ότι κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας είχε άδεια εργασίας η οποία και είχε ανανεωθεί μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1981.

Η Ελληνική Κυβέρνηση παρατηρεί σχετικώς ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο ευρισκόμενος σε κατάσταση ακούσιας ανεργίας ή ανικανότητας προς εργασία ο οποίος λαμβάνει αποζημίωση ή επίδομα ανεργίας και έχει δηλωθεί ως αναζητών εργασία δεν χάνει την ιδιότητα του εργαζομένου (απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982, 53/81, Levin, Συλλογή σ. 1035 και της 3ης Ιουνίου 1986, 139/80, Kemf, Συλλογή σ. 1741).

Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας 68/360 το οποίο είναι απευθείας εφαρμοστέο ακριβώς όπως και οι αντίστοιχες διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων (απόφαση της 22ας Μαΐου 1980, 131/79, Santillo, Slg. σ. 1985), η άδεια διαμονής δεν μπορεί να αφαιρεθεί από τον εργαζόμενο για μόνο τον λόγο ότι δεν έχει πλέον εργασία είτε διότι περιήλθε σε προσωρινή ανικανότητα προς εργασία λόγω ασθενείας ή ατυχήματος είτε διότι βρίσκεται σε ακούσια ανεργία, δεόντως βεβαιωμένη από το αρμόδιο γραφείο εργασίας.

Κατά την Ελληνική Κυβέρνηση, η αρμόδια γερμανική διοικητική αρχή όφειλε να ανανεώσει αυτομάτως την άδεια διαμονής του Τσιότρα, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο β, της οδηγίας 68/360, κατά το οποίο, η άδεια διαμονής που έχει διάρκεια ισχύος τουλάχιστον πενταετή από της χορηγήσεώς της, ανανεώνεται αυτομάτως.

Η Ελληνική Κυβέρνηση φρονεί ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2 της εν λόγω οδηγίας, δυνάμει του οποίου η διάρκεια της ισχύος της άδειας διαμονής μπορεί να περιοριστεί κατά την πρώτη ανανέωση σε 12 μήνες, οσάκις ο εργαζόμενος ευρίσκεται σε ακούσια ανεργία στο κράτος υποδοχής επί δώδεκα και πλέον συνεχείς μήνες, δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, δεδομένου ότι ο ενδιαφερόμενος είχε ήδη ανανεώσει επανειλημμένα την άδειά του.

Η Ελληνική Κυβέρνηση φρονεί ότι η άδεια διαμονής του Τσιότρα έπρεπε εν πάση περιπτώσει να θεωρηθεί ως αυτομάτως ανανεώσιμη για λόγους ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ κοινοτικών υπηκόων. Η εν λόγω κυβέρνηση παρατηρεί συναφώς ότι κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ο ενδιαφερόμενος διέμενε ήδη από 13 ετών στο γερμανικό έδαφος ως εργαζόμενος, βάσει έγκυρης άδειας διαμονής, όπου και συνεχίζει να διαμένει. Η αμφισβήτηση αυτής της πραγματικής καταστάσεως αντιβαίνει ευθέως προς το πνεύμα της κοινοτικής ρυθμίσεως περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων.

Η Ελληνική Κυβέρνηση αμφισβητεί κατά τα λοιπά ότι οι προαναφερθείσες διατάξεις της οδηγίας 68/360 έχουν εφαρμογή μόνο από 1ης Ιανουαρίου 1988, ημερομηνία από την οποία εφαρμόζονται, όσον αφορά την Ελλάδα, τα άρθρα 1 έως 6 του κανονισμού 1612/68, δυνάμει του άρθρου 45 της πρά-

ξεως προσχωρήσεως. Συγκεκριμένα οι εν λόγω διατάξεις της οδηγίας 68/360 δεν εμπίπτουν στα θέματα που ρυθμίζουν τα προαναφερθέντα άρθρα του κανονισμού 1612/68.

Εν πάση περιπτώσει, παρατηρεί η Ελληνική Κυβέρνηση, το ο δήμος Stuttgart όφειλε να θεωρήσει την άδεια διαμονής ως έγκυρη ή αυτομάτως ανανεώσιμη από 1ης Ιανουαρίου 1998.

Η Ελληνική Κυβέρνηση φρονεί τέλος ότι ο ενδιαφερόμενος δεν έχασε την ιδιότητα του εργαζομένου καθόσον έχει και το δικαίωμα μόνιμης παραμονής στη Γερμανία σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο β, πρώτο εδάφιο του κανονισμού 1251/70. Συγκεκριμένα ο Τσιότρας διέμεινε ως εργαζόμενος στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας για διάστημα πλέον των δύο ετών μετά την ημερομηνία προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και στη συνέχεια ασθένησε.

Κατά την *Επιτροπή*, πρέπει να εξετασθεί πρώτο αν ο κανονισμό 1612/68 έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.

Η Επιτροπή παρατηρεί σχετικώς ότι εφόσον πρόκειται για το δικαίωμα διαμονής ενός Έλληνα υπηκόου που εργάστηκε ως μισθωτός στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας πριν από την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας και την 1η Ιανουαρίου 1981 ήταν εγγεγραμμένος ως άνεργος, ανακύπτει το ζήτημα αν ο ενδιαφερόμενος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, παράγραφος 1 του κανονισμού αυτού, την άμεση εφαρμογή του οποίου δεν αποκλείουν τα άρθρα 44 και επ. της πράξεως προσχωρήσεως (βλ. σχετικώς απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1989, Lopes de Veiga, όπ.α.).

Το άρθρο αυτό καλύπτει ρητά την περίπτωση του εργαζομένου που έχει «καταστεί άνεργος», εν προκειμένω όμως ανακύπτει το ερώτημα αν ο ενδιαφερόμενος απέκτησε ποτέ την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Κατά την Επιτροπή, ο Τσιότρας που δεν εργάστηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας παρά μόνο σε χρόνο κατά τον οποίο η Ελληνική Δημοκρατία δεν ήταν ακόμη μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης και επομένως δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1612/68.

Η Επιτροπή παρατηρεί ότι το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από την οδηγία 68/360 η οποία, στο άρθρο 4, παράγραφος 3 εξαρτά τη χορήγηση άδειας διαμονής μεταξύ άλλων από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει προσκομίσει δήλωση προσλήψεως από κάποιον εργοδότη ή πιστοποιητικό εργασίας, η δε προϋπόθεση αυτή δεν συνέτρεχε εν προκειμένω διότι ο Τσιότρας ήταν ήδη τότε άνεργος.

Βεβαίως, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι «η εν ισχύι άδεια διαμονής δεν δύναται να αφαιρεθεί από τον εργαζόμενο από μόνο το γεγονός ότι δεν απασχολείται πλέον», πλην όμως η εφαρμογή της διατάξεως αυτής προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος πληροί τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη χορήγηση άδειας διαμονής, της οποίας και είναι ήδη κάτοχος όταν χάνει την εργασία του.

Επομένως κατά τον χρόνο της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας ο αναιρεσείων δεν είχε, βάσει του κοινοτικού δικαίου, δικαίωμα διαμονής στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

Η Επιτροπή φρονεί ότι ο ενδιαφερόμενος δεν απέκτησε δικαίωμα διαμονής στη Γερμανία ούτε και στη συνέχεια. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 48, παράγραφος 3, σημείο α και β της Συνθήκης και με τις προαναφερθείσες εκτελεστικές διατάξεις, το δικαίωμα διαμονής προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος έχει στο κράτος υποδοχής πραγματικές προσφορές εργασίας ή εργάζεται ήδη.

Όπως όμως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, ο Τσιότρας άρχισε μεν να αναζητεί νέα εργασία μέσω του αρμοδίου γραφείου εργασίας στις 4 Οκτωβρίου 1988, πλην όμως συγχρόνως δήλωσε διαρκή ανικανότητα προς εργασία. Επομένως ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να υπαχθεί στην κατηγορία των προσώπων που αποδέχονται πραγματικές προσφορές εργασίας, δεδομένου μάλιστα ότι, κατά τα λεγόμενά του, ο μόνος λόγος για τον οποίο αναζητούσε εργασία με κίνδυνο να βλάψει τη σωματική του ακεραιότητα ήταν ότι θα έχανε το δικαίωμα διαμονής του (διάταξη περί παραπομπής, σελ. 6).

Η Επιτροπή φρονεί τέλος ότι εφόσον ο ενδιαφερόμενος ουδέποτε είχε το δικαίωμα διαμονής βάσει του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί και να επικαλεστεί τις διατάξεις του άρθρου 48, παράγραφος 3, σημείο δ της Συνθήκης, που αφορούν το δικαίωμα του εργαζομένου να παραμένει στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας.

Η Επιτροπή προτείνει τις ακόλουθες απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα:

«1. Το άρθρο 48, παράγραφοι 1 και 3, σημεία β και γ της Συνθήκης καθώς και το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος, και τα άρθρα 4 και 7 της οδηγίας 68/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των εργαζομένων των κρατών μελών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της Κοινότητας, έχουν την έννοια ότι ο Έλληνας υπήκοος που βρισκόταν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας όπου και εργάστηκε συστηματικά πριν από την 1η Ιανουαρίου 1981 αλλά περιήλθε σε ανεργία μετά την ημερομηνία αυτή, δεν έχει δικαίωμα διαμονής κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου.

2. Το άρθρο 48, παράγραφος 3, σημεία α και β της Συνθήκης ΕΟΚ έχει την έννοια ότι οι εργαζόμενοι που αποδέχονται πραγματικές προσφορές εργασίας, παρά το ότι βρίσκονται σε κατάσταση διαρκούς ανικανότητας προς εργασία ιατρικώς βεβαιωμένης δεν έχουν δικαίωμα διαμονής.

3. Οι εργαζόμενοι που δεν είχαν ποτέ δικαίωμα διαμονής σύμφωνα με το άρθρο 48, παράγραφος 3, σημεία α και γ της Συνθήκης ΕΟΚ δεν έχουν ούτε το δικαίωμα παραμονής που προβλέπει το άρθρο 48, παράγραφος 3, σημείο δ».

J. C. Moitinho de Almeida

εισηγητής δικαστής